

ment cultural de l'Edat Mitjana tardana apareix només en autors moderns. *Renaixença* 'acció de renèixer' [Lacav. 1696]; en al·lusió al renaixement cultural català del S. XIX, el mot apareix als anys 1870. Notem que la revista *La Renaixença*, en què van col·laborar quasi tots els escriptors d'aquest moviment, començà a publicar-se l'any 1871, i el diari amb el mateix nom des del 1881. *Renaixent* [1492]. *Renaixentista*. *Sobre-nèixer* 'néixer després de la mort del pare', 'créixer una cosa sobre l'altra' [Lab. 1839, -nà-; DTo. 1757 «*Sobrenàixer*: Subnascor»]; *sobrenaiixement* i *sobrenaiixença* [Lacav. 1696], *sobrenat* [Lab. 1839].

Nació ['poble, país' en Llull: «e-l apostoli tramès per totes les nacions dels infeels, que hom n'amenà per apendre lo lur llenguatge» (*Blanquerna*, NCl. II, 149.7); Muntaner, *Cròn.*, cap. 67 (ed. Col. Pop. Barc. II, 7.19); Pere Cerim., *Cròn.*, cap. 381; doc. de 1436; *Tirant* (DAg.); 1507, Busa-Nebr.; 1647, DTo.; de *nació* 'de nacionalitat' (Lacav. 1696), i en doc. de 1811: «lo govern francès --- al català de *nació* D. Joseph Garriga» (*BABL* VI, 486), i veg. també en la n. 21, infra], pres del llatí *natio*, -onis 'naixement', 'raça', 'nació'. En el següent passatge de la cançó popular de c. 1794, recollida a Girona, *gent de nació* es refereix a la gent de la França revolucionària: «Ay minyons entregueu-se / tots a la nació // no tingueu cap paraula / ab *gent de nació*» (MilàF, *Romilo*, 1882, 89.6);¹⁷ notem que Belv. (1805) i Lab. (1839) duen *nació* 'estranger', d'ús vulgar.¹⁸ El DAg. registra a Borredà (Berguedà) la frase, «Aquest any hem tingut una *nació* de cuques que han fet malbé les truffes», interpretant-hi la *nació* com a 'mena, espècie',¹⁹ i inclou, a més, *nacions* 'espècie de raïms menors i negres', localitzant-lo a la Puda (i *AlcM* a Freginals i Montsià).²⁰ Cf. a Astúries *nación* té el sentit de 'cría de la vaca o yegua» (reportat per DECH IV, 202a30). *Nacional* [Sanelo, p. 167; Belv. 1805]. *Nacionalitat* [Lab. 1839]; *nacionalment*, *nacionalisme*, *nacionalista*²¹ [Lab. 1888], *nacionalitzar* [Lab. 1888]; *nacionalització*; *desnacionalitzador*, *desnacionalitzar*.

Nat, participi passat de *nèixer*, de NATUS, encara molt general en algunes zones (veg. supra), usual per tot en certes combinacions. Com a adj. 'nascut': *ben nat* 'de família noble o honrada' (DTo. 1670);²² «Ditxoses sou i *ben nades*» (Verdaguer, *Flors de Maria*); «--- les *nades* ---» (= «les (dones) nascudes») en *Spill*, 8685;²³ com a subst. *nat* 'infant nascut': «Saturnus significa grans ulls, e la u més que l'altre, e --- fa lo *nat* cresp, de gran cara» (Tresbens, *Tractat d'Astrol* I, 39); en pl. 'descendents, fills' en doc. de 1241 de l'Urgellet: «Egò A. D'Ares ting-me bé pagad per mi e pels meus *natds*» (*BABL* VII, 182); *nat* 'persona, un ésser' en Vayreda;²⁴ *el primer nat* 'el primogènit' en Llull i en text de 1498 (*AlcM*).

En el dialecte balear, sobretot a Mall., *nat* funciona com a un element de reforç de pronoms negatius en construccions com *ningú nat*,²⁵ *res nat*, i també *persona nada*: «que a *ningú nat* de la vida / gos's obrir-ne la porta» (MAguiló, *Antologia Poètica*, 1975, p. 98, de c. 1850), *res nat* en Ferrà (*Comèdies* I, 12, Palma

1872); «no s'entenen en *res nat* del món» (BDLC IX, 1916, 137). Es diu també *no haver-n'hi per nat senyal* 'no haver-n'hi gens' [«--- castellanismes --- a Menorca quasi *no n'hi ha per nat senyal*» (BDLC XI, 1920, 34)], o *no deixar-ne per nat senyal* 'no deixar-ne gens, ni una mica' [«A veure si aviat no mos ne romandrà ni una per nat senyal de les ditxoses *Lletres de convit*» (Mn. Alcover, BDLC VI, 1910, 133)], i *no veure'n altre nat* 'no veure'n d'altra mena', *no dur altre nat* 'no dur altre idea o dèria' (més dades en *AlcM*).²⁶

Nadal m. 'festa commemorativa del naixement de Jesucrist': en la *Cròn.* de Jaume I s'usa un cop en gènere femení i amb article: «e tenguem la *Nadal* a Alcaniç e-l Aninou en Tortosa» (cap. 472, ed. Col. Pop. Barc. VIII, 66);²⁷ però apareix usualment sense article com avui: «--- la vespra de *Nadal* ---», «--- lo dia de *Nadal* ---» (Muntaner, *Cròn.*, cap. 171, ed. Col. Pop. Barc. V, 38-9); «--- l'endemà de *Nadal*» (doc. de 1381); DTo. 1647 «*Nadal* o Nativitat del Fill de Déu: Natalis Christi dies ---»; Belv. 1805 li assigna el gènere masculí; *nadal* és del ll. (DIES) NATALIS; gall. i ast. *nadal*,²⁸ arag. ant. *nadal* (*Vidal Mayor*, ed. Tilander VII, 23, 8), oc. *nadal* i francès *noël* (fr. ant. *nael* 1120);²⁹ per a la fraseologia en català, veg. *AlcM*. El mall. *nadal* 'egoista dissimulat', sembla ser una aplicació irònica expressiva (veg. l'explicació d'*AlcM*, s. v. *nadal* 2).

Nadala 'cançó pròpia de la festa de Nadal'; notem que Pau Vila inventà (c. 1940) l'aplicació de *nadala* a un sentit com l'anglès *Christmas card*. *Nadala*, planta amaril·lidàcia, *Narcissus tazetta* [un ex. en Verdaguer]; es diu *nadaleta* a Val.; cf. alguns dels sinònims: *lliri de Nadal*, *flor de ninou*; *nadala groga* es diu de l'esp. *narcissus jonquilla*, i *nadaleta de mar* de *Pancreaticum maritimum*, dit també *lliri de platja* o *de mar* (Font i Quer, *Plantas Medic.*, Barcelona 1962, p. 909). *Nadalada* 'temps immediat a la festa de Nadal' (Escrig). *Nadalenc*. *Nadaler* 'el tíó de Nadal' i *nadalesc* 'xai nascut pels volts de Nadal' (registrats per *AlcM* en algun punt de Mall. i a Ripoll i Lluçanès respectivament).³⁰

Nadís 'animal nat de poc': segons *AlcM* es refereix particularment al 'fill recent d'egua o de somera', i és mot usual a Mall. (els exs. que dóna són tots dels autors mall.: Mn. Alcover, M. dels Sants Oliver, Ll. Ribber); Marian Aguiló, gran mallorquí, inclou en el seu diccionari aquest exemple del parlar viu: «L'ovella anava amb el seu *nadís*, i fou reproduït després per DFa. Per a la seva formació amb el sufix *-is*, compareu *nodris* 'porc jove fins a tres o quatre mesos'.

Nadó 'infant acabat de néixer' (DFa.); *nadó de llet* 'infant petit' (Griera, BDC XVII, 81), que trobem en Verdaguer: «Duent en sos braços, com *nadó de llet*, el Bon Jesuset» (*AlcM*). DAg. reporta que al Camp de Tarr. es diu també de 'cavall o euga fins que compleix un any' i JAmades (BDC XIX, 175) registra *nadó* 'animal acabat de néixer' en el llenguatge dels pastors de Ripoll, Vallcebre, Orús, Rupiit, Merlès. Avui *nadó* sembla limitar-se al català del Principat. En documents antics és freqüent en referència al fill nou nat de vaques, egües, someres i ovelles: 1311 «Cascun *nador*